

Инклузивно образовање

Инклузивно образовање је само један део развоја друштва које промовише инклузивни начин размишљања, комуникације, деловања, рада, живота...Инклузија је и пут и циљ: стварање света у коме владају толеранција, мир, емпатија, солидарност, правда.

Инклузивно образовање има за циљ да основне вредности таквог друштва промовише већ од најранијег узраста деце и да те вредности деца прихватају, подржавају, примењују, како би учествујући касније у друштвеном животу, као грађани и као ствараоци исте примењивали у свакодневном раду и животу.

Идеја инклузивног друштва је заживела и код нас. Да ли се примењује у животу, ствар је социолога да је анализирају и дају свој суд о степену усвојености норми таквог друштва у нашим околностима.

Идеја инклузивног образовања је преточена у праксу. Држава је створила законске услове да образовни систем постане инклузиван. „Врата“ свих школа, су широм отворена и пролаз је слободан. Из „просторије“ у којој су постојале „преграде“ за основно и специјално образовање, уклоњене су све препреке, што значи да у школе могу бити уписана деца са свим сметњама у развоју.

Које су то препреке уклоњене?

- 1. Промена Закона о основама система образовања и васпитања, које се односе на инклузивно образовање и васпитање деце са сметњама у развоју већ од шк. 2010/11.год.*
- 2. Донет је Закон о предшколском образовању*
- 3. Донета су подзаконска акта (нпр.Правилник о додатној образовној, здравственој и социјалној подршци детету и ученику) која ближе одређују начин образовања деце са сметњама у развоју и инвалидитетом, деце из осетљивих група итд. У оквиру подзаконских аката омогућена је процена потреба детета за додатном подршком у образовању, израда и примена индивидуалних образовних планова, учешће родитеља итд.*

Каква подршка у стварању инклузивног образовања је сада омогућена:

- 1. Родитељима је дата активна улога у процесу образовања, што значи да они могу активно и равноправно да учествују у стварању и примени индивидуалних образовних планова*
- 2. Подршка организација цивилног друштва, НВО, удружења породицама деце са сметњама у развоју и инвалидитетом, породицама деце из осетљивих група итд. како би им пружали подршку и информације о образовању, обезбедили једнаке услове у образовном процесу и активно се укључили у заштиту њихових права и интереса.*

Шта је потребно даље радити?

1. Унети у Постојеће законе да су обавезни чланови тима сваке школе осим психолога, педагога и специјални едукатор и рехабилитатор (некада дефектолог). Ову тврдњу ће многи читајући овај текст подржати, а многи ће оспоравати. Довољан доказ за потребу увођења нпр. логопеда у вртиће и предшколске групе су стално повећање броја деце са говорним сметњама. Само је логопед, „занатлија“ или „мајстор“ који зна како се постиже артикулација гласова, правилно читање, говор без муцања и сл. Овај занат се не може научити на викенд семинарима, Исто је тако и са другим специјалним едукаторима.

Неко ће ову потребу за специјалним едукаторима и рехабилитаторима занемарити или добро искритиковати, али статистички показатељи пораста броја говорних поремећаја, поремећаја у учењу, понашању итд, управо говоре о потреби за овим стручњацима.

2. Отварање и финансирање локалних сервиса подршке који активно раде на укључивању деце са инвалидитетом у редовне активности локалне заједнице.
3. одређивање врста и стандарда професионалних компетенција за рад са децом са сметњама у развоју, инвалидитетом, начина образовања ових стручњака и начина рада.

Шта су препреке даљем развоју инклузивног образовања:

1. Свеопште стање у друштву у условима светске кризе и стање у економији земље које ометају и онемогућавају социјалну инклузију као друштвени концепт који подразумева стварање услова и услуга за равноправно учешће свих особа са инвалидитетом у друштву и остварење њихових права.

Шта то значи у пракси? У условима сиромаштва, пада економског стандарда и осталих елемената економског стања земље, потпуно је јасно да је држава у финансијској немогућности да оствари услове и услуге за укључивање особа са инвалидитетом у свакодневни живот и рад.

Ако из различитих разлога постајемо држава са сметњама у развоју без подршке за даљи развој и укључивање, постајемо и сами маргинализовани у односу на остатак света. У таквим условима и поред најбоље воље која је приказана у промењеним законима, држава нема способност да створи услове у којима ће се деца са сметњама у развоју школовати у једнаким условима као сва друга различита/иста деца. Буџет који се одваја за просвету је такав да не омогућава ни одржавање постојећег стања, а за инклузију треба пуно пара.

Постављају се следећа питања:

1. Уклањање архитектонских препрека тј. прилагођавање окружења (прилаза и унутрашњег простора установе: постављањем рампе, гелендера, уградњом лифта, прилагођавањем тоалета. У колико школа је од момента промена закона омогућено уклањање архитектонских баријера, у колико школа је омогућен тоалет за инвалиде, прилагођени ходници за слепу децу, лифтови, рампе.....Веома лако се може направити истарживање у основним школама у Београду и путем

упитника добити све ове податке (број ученика са инвалидитетом, врста сметњи/инвалидитета, које архитектонске промене је школа извршила од шк. 2010/11.год.)

2. Сензибилисање друштвене средине: да ли је и уколико урађено на повећању осетљивости путем едукације свих запослених у образовној, здравственој или социјалној установи за начине задовољавања потреба деце из друштвено осетљивих група

3.Превоз деце: Да ли се деца са инвалидитетом превозе организованим превозом до школе и назад или је и то даље препуштено родитељима да се сналазе. Да ли је покушано са изналажењем решења, како родитељи не би морали да напуштају посао због тога што морају да преузму „дужност“ асистента за своје дете.

4.Наставна средства, помагала, дидактички материјал: У колико школа су од момента увођења закона набављени уџбеници и помагала за слепу, слабовиду децу, помагала за глуву децу. Уколико школе нису опремљене, да ли су школе повезане са тзв. „специјалним“ школама како би из њихових медијатека (уколико их имају) позајмљивали наставна средства.

5. Информационе технологије у раду са децом са инвалидитетом: У колико школа постоје рачунари прилагођени за децу са сметњама и инвалидитетом. Да ли ова деца и даље користе само рачунаре у својој кући, ако их имају а у компјутерским учионицама седе у ћошку јер нема услова да имају једнаке услове као друга деца.

6. Професионалци за рад са децом са сметњама у развоју: Да ли се и како усавршавају професионалне компетенције наставника за рад с овом децом. У недостатку средстава у просветном буџету смањена су средства за стручно усавршавање наставника за израду индивидуалних образовних планова, рад са овом децом итд.. Са мало или нимало едукације, за очекивати је несигурност у непознатим ситуацијама. У таквим ситуацијама једино што улива сигурност је преписати ИОП који је већ негде прошао проверу. А да ли је у таквим условима инклузија само форма или суштина.

7.Са малим, скромним или никаквим просветним буџетом, тешко да ће се остварити да у свакој школи ради стручњак за специјалну едукацију или рехабилитацију. Имамо пример Хрватске у којој у свакој школи ради по један или два таква стручњака. У нашој земљи ће се недосатак пара за отварање ових радних места објаснити од стране неких појединаца „методом киселог грожђа“ тј. какви су то стручњаци, то може сваки наставник да ради. Познато је да ми и растемо у средини у којој сви све знамо да радимо осим оног за шта смо плаћени. Није спорно да сваки наставник може да ради са дететом које има проблеме, само је спорно да ли то дете има толико времена да се са њим ради путем покушаја и погрешака, Зато би се са сваким дететом откривало оно што је већ откривено а што су научили стручњаци овог профила. И у крајњем случају колико је то поштено према осталој деци којој је исто потребан наставник, који им пружа подршку каква им је потребна на одређеном степену интелектуалног и социјалног развоја.

8. Каква је повезаност између школа за децу са сметњама у развоју и тзв „редовних“ школа?

Наше школство је увек трпело од формализма у сваком погледу. И данас крути прописи не омогућавају или чак осујећују развој инклузије. Ево како? У многим школама постоје заиста искрене намере и жеље да у оквирима тзв „мобилних“ тимова „уђу“ у редовне школе и заједно са наставницима тих школа раде на креирању ИОП-а, праћењу рада ученика итд. Међутим, крути

прописи захтевају да наставник буде плаћен према броју ученика, а што даље значи да ако има ученике у својој школи, онда нема простора да се посвети деци у „редовним“ школама, а ако има простора и времена да помаже наставницима у редовним школама онда то значи да нема ученика у својој школи, а кад нема ученика, нема ни одељења, нема ни плате, наставник је технолошки вишак. Уколико би се омогућило финансирање дефектолога и по броју ученика из редовних школа којима пружају подршку, онда би и наставницима обе школе а највише деци било лакше на путу остварења „једнаких“ услова за рад.

9. Индивидуални рада са децом: Како у систему редовних школа омогућити индивидуални рад с децом? Великом броју деце потребни су стручњаци који би са њима радили на развоју и корекцији говора, моторике, ...И пре „увођења“ инклузије у школама су постојала деца с којима се није радило индивидуално јер нити је имао ко, нити се знало шта. Иако постојећи правилници познају могућност „корективно педагошког рада“, ту могућност ретко ко је користио. Са децом са сметњама у развоју у инклузивним школама треба радити веома често индивидуално или у малим групама. Правила која одређују финансирање школа не познају такву могућност, а и постојећа економска ситуација у земљи онемогућава такве облике учења. Да ли ће индивидуални рад с децом и даље бити препуштен само родитељима који ће плаћати стручњаке да са децом раде код куће.

10. Све препреке, потешкоће, баријере се могу једино решити системским финансирањем од стране државе. У условима када су омогућени финансијски услови за рад са децом са инвалидитетом, остаје да се стручњаци и родитељи посвете само раду с децом. Овако инклузија остаје на истом месту на коме је била и пре законских промена. Очигледно је да је у друштву у целини, у школама постигнут висок степен прихваћености инклузивног образовања (умногоме је смањен отпор наставника) али за рад са децом која имају сметње потребна је осим воље и рада и јако пуно новца. И даље остаје проблем ко ће дете у колицима довести до редовне школе, а то значи да је то обавеза родитеља. И даље је нејасно како ће се дете кретати кроз школу, ко је његов персонални асистент (друг из учионице, учитељ, мајка која не ради да би седела испред учионице и чекала одморе да помогне детету...). Како омогућити скупа наставна средства наставницима и деци итд, итд. Како финансирати професионалну обуку наставника за рад са децом са сметњама у развоју и инвалидитетом. Не смемо дозволити да деца са сметњама у развоју и деца са инвалидитетом буду експерименталне групе у којима ће се наставници сами обучавати, Знамо да ће деца имати у таквим условима пуно љубави и подршке, али то није једини задатак школа. Како омогућити да школа оствари прокламоване циљеве образовања и васпитања деце са сметњама у развоју без непотребног и сувишног трошења енергије и времена и деце и родитеља и наставника.

11. Одређивање одговорности у начину и систему образовања деце са сметњама у развоју и инвалидитетом. Живимо у друштву у коме иако су постојали добри механизми социјалне заштите, образовања, здравства итд, деца са инвалидитетом су „завривала“ у кућним азилима јер напосто и у ситуацијама када новац није био проблем, тешко је било омогућити вертикално образовање, запошљавање, укључивање у живот, инклузију...Држави је било јефтиније да издваја за социјална давања и тамо где су инвалиди могли, хтели и умели да стварају и зараде. Сада, у условима економске кризе потребно је осмислити и одговорност у ситуацијама када се деци и особама са инвалидитетом не омогућава образовање, запошљавање идр. Закон о забрани дискриминације је добар почетак, треба наставити у том правцу и размишљати како да друштвена одговорност предузећа не буде само повремена самилост или рекламна кампања већ системска обавеза према делу популације која има проблем. У таквој ситуацији би се расподелила одговорност између државе, привреде, капитала, родитеља итд.

12. Рана интервенција: како обезбедити средства и услове да се са децом са ризиком, стручњаци баве још од рођења, код куће или у предшколским групама које би се бавиле тим специфичним послом. Рана интервенције није обухват деце са инвалидитетом и сметњама у развоју у редовне предшколске групе (физичко присуство различите деце у истом простору)., то је сложен посао на развоју чула, моторике, на најранијем узрасту, када се постижу највећи и најбржи резултати,
13. Утврђивање стандарда за подршку школама у којима се започело инклузивно образовање у погледу простора, опреме, кадра, норме часова, плате, обуке....
14. Утврђивање стандарда за подршку „специјалним“ школама у погледу послова који се тичу мобилних тимова, кућне наставе, учешћа у раду тимова са „редовним“ школама, врсте планова који се реализују у тим школама, врсти кадрова који раде на реализацији различитих програма итд....
15. Улога родитеља: улога родитеља је формулисана законски у смислу да они дају сагласност на ИОП и да су чланови инклузивног тима школе. Родитељима су “дате две велике лепе ствари“ од који имају најмање користи. Прва је та, да им је напоскон омогућено да им деца похађају редовну школу (да не буду жигосана). Формалан упис у редовну школу, седење у школи, и „испадање“ из система образовања у неким каснијим годинама су реалности са којима се суочавају родитељи. Значи треба унапредити суштину образовања деце са сметњама у развоју, јер форма већ постоји. Друга лепа ствар која је родитељима дата је да дају сагласност на ИОП. Шта то значи, да ли је то неопходно и колико ту има стварне сагласности а колико формалне, најбоље знају родитељи. Оно што треба омогућити родитељима је основно, а то је оснаживање породице (да мајке не напуштају посао како би остајале уз своју децу, већ да имају подршку државе у различитим видовима као што су продужено боловање., краће радно време и сл., да се родитељима омогући подршка у обављању породичних обавеза које у многим ситуацијама нису у могућности да обаве јер су са децом.,).Оснаживањем породице, подршком коју мајке добијају, многе породице опстају, бракови се не распадају, деца из тих породица и она са сметњама и она без сметњи могу да без оптерећења буду заиста и стварно укључени у инклузивно образовање, јер живе у инклузивном друштву.
16. Сарадња школе и родитеља: утврдити стандарде и компетенције школе (наставника) и родитеља и у тим оквирима стварати и неговати сарадњу. У садашњој ситуацији без постојања стандарда и одређивања компетенција, понекад се замене улоге и отежа сарадња. А све то у крајњем исходу осете деца.

Уместо закључка:

Инклузија у речнику значи укључивање, обухватање, садржавање, подразумевање .

У математици, инклузија значи садржавање једног скупа у другом.

Сходно свим појмовима и логичком закључивању јасно је да се образовна инклузија садржи у једном много већем скупу, у скупу социјалне инклузије и да уколико као друштво постигнемо што већи степен економског развоја и финансисјке стабилности у тој мери ће се подразумевати и обухватање квалитетног образовања деце са сметњама у развоју и инвалидитетом. Све док се не постигне финансијска подршка у стварању физичких, архитектонских, материјалних услова неће бити ни адекватног образовања ове деце. Деца са сметњама у развоју и деца са инвалидитетом биће и даље скуп који се се сече са овим другим скупом само по питању добре воље и начелног прихватања. И на крају, процеса инклузије без усклађивања буџета за просвету са буџетима земаља у којима је инклузија успешна, добићемо дефиницију инклузије : скуп $A \setminus B$ тј. опет се деца са сметњама у развоју и деца са инвалидитетом неће садржавати у скупу школске деце.

Београд, 16.12.2011.год.

Тим за инклузију

Форума београдских основних школа